

Måla båtbottnen

Du har väl koll på reglerna?

Så här får båtbottenfärg användas – allmänna regler

Under 2014 såldes 56 ton bekämpningsmedel/aktiv substans för användning i båtbottenfärger för fritidsbåtar. De mest använda aktiva substanserna är olika kopparbaserade ämnen. Dessa substanser läcker ut och sprids i våra vatten.

I miljöbalken finns allmänna hänsynsregler

Det finns allmänna hänsynsregler. De ska tillämpas

- i alla sammanhang där miljöbalkens bestämmelser gäller
- av alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd, det vill säga verksamhetsutövare. Ett exempel: när en båtägare målar sin båtbottnen.

Hänsynsreglerna står i 2 kap. miljöbalken och omfattar bland annat kunskapskravet, försiktighetsprincipen och produktvalsprincipen (2–4 §§).

Kunskapskravet innebär att en verksamhetsutövare är skyldig att ska skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

Vem är då verksamhetsutövare? Det kan den enskilda båtägaren, båtklubben, organisationen eller hamnen vara. När det gäller att använda båtbottenfärger krävs det alltså att alla verksamhetsutövare har tillräcklig kunskap om vad som faktiskt gäller – för att skydda miljön, sig själv, andra människor samt alla land- och vattenlevande organismer.

Enligt **försiktighetsprincipen** ska du som är verksamhetsutövare iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden

medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön. I försiktighetsprincipen ingår principen om att förorenaren betalar (Polluter Pays Principle), som innebär att det är verksamhetsutövaren själv som ska bekosta nödvändiga åtgärder.

Du måste uppmärksamma försiktighetsprincipen om du ska hantera bekämpningsmedel, både när du målar och rengör båten och om du tar bort färg, för att förhindra att giftiga ämnen riskerar att läcka ut och skada människors hälsa eller miljön.

Produktvalsprincipen innebär att man ska undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med produkter eller organismer som är mindre farliga. Denna princip bör du som är båtägare tänka på när du väljer

bottenfärg. Fundera på om alternativa metoder kan användas i stället för färg.

De allmänna hänsynskraven som nämnts här gäller i den utsträckning det kan anses rimligt att uppfylla dem, enligt 2 kap. 7 § miljöbalken. Vid en bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Godkända båtbottenfärger

Båtbottenfärger som på kemisk eller biologisk väg förhindrar att havstulpaner, musslor och alger sätter sig fast på båtskrovet räknas som bekämpningsmedel. Färgerna måste därför granskas och godkännas av Kemikalieinspektionen innan de får säljas eller användas. Syftet är att skydda människor och miljö, eftersom bekämpningsmedel kan påverka andra djur och växter än dem som man vill bekämpa.

De båtbottenfärger som förhindrar påväxt enbart på fysikalisk väg, till exempel genom en ytstruktur där påväxten inte får fäste, behöver däremot inte vara godkända för att få säljas.

Det är viktigt att komma ihåg att även om båtbottenfärgen är godkänd av Kemikalieinspektionen, innebär det inte att färgen är miljövänlig.

Olika färger för östkusten respektive västkusten

Beroende på var båten huvudsakligen ska vara förtöjd finns det olika färger som är godkända att använda. Risken för påväxt kan variera lokalt och framför allt varierar den med salthalten i vattnet, vilket leder till att påväxten är kraftigare och att det finns fler påväxtarter på västkusten än på östkusten. Kemikalieinspektionen tar vid bedömningen av båtbottenfärger särskild hänsyn när färgerna ska användas i Östersjön, eftersom detta hav räknas som en särskilt känslig miljö.

Kemikalieinspektionen fastställer villkor för bland annat i vilka områden en godkänd påväxthämmande bottenfärg får användas, beroende på miljöernas känslighet för färgernas giftverkan, påväxtens förekomster och tryck.

Så här lyder formuleringarna som används för båtbottomfärger för fritidsbåtar i nationella godkännanden:

- Mot påväxt av vattenlevande organismer på båtar med en egenvikt över 200 kg och med huvudsaklig förtöjningsplats på Ostkusten (från Örskär till Trelleborg).
- Mot påväxt av vattenlevande organismer på båtar med en egenvikt över 200 kg och med huvudsaklig förtöjningsplats på Västkusten (från Trelleborg till norska gränsen).
- Mot påväxt av vattenlevande organismer på båtar med en egenvikt över 200 kg och med huvudsaklig förtöjningsplats på Ostkusten eller Västkusten (från Örskär till norska gränsen).

Inga godkända färger för båtar i insjöar och Bottniska viken

Insjöar och Bottniska viken räknas som extra känsliga vatten. Därför finns det inga godkända båtbottomfärger för båtar med huvudsaklig förtöjningsplats i en sjö eller i Bottniska viken. Där får endast alternativa metoder eller biocidfria färger användas.

Kemikalieinspektionen har ett register med alla godkända bekämpningsmedel på sin webbplats.

[www.webapps.kemi.se/
BkmRegistret/Kemi.
Spider.Web.External](http://www.webapps.kemi.se/BkmRegistret/Kemi.Spider.Web.External)

FÄRGER FÖR YRKESFARTYG RESPEKTIVE FRITIDSBÅTAR

Båtbottomfärgerna på den svenska marknaden är uppdelade i färger avsedda för användning på yrkesfartyg respektive fritidsbåtar. Fartygsfärger får inte användas på fritidsbåtar. Däremot är det tillåtet att använda fritidsbåtsfärger på yrkesfartyg, eftersom de innehåller mindre mängd aktiv substans.

De färger som är godkända av Kemikalieinspektionen har ett registreringsnummer och uppgift om vilken behörighetsklass färgen tillhör. Produkter som är märkta med behörighetsklass **3** får användas av alla och det krävs ingen särskild yrkesutbildning. Produkter märkta med behörighetsklass **1** eller **2** får bara användas yrkesmässigt.

Förbud mot TBT

Ett av de mest kända organiska miljögifterna är TBT, eller tennorganiska föreningar. Det är ett mycket giftigt ämne som påverkar många organismer även i låga halter. TBT är också giftigt för människan, eftersom det påverkar våra hormoner. Det har varit förbjudet sedan 1989 för fritidsbåtar men hittas fortfarande på båtskrov. Gamla färglager läcker fortfarande ut giftet 20 år och längre efter att det målats på.

TBT-färger får inte förekomma på båtskrov

Sedan 2008 gäller totalförbud mot förekomst av bottenfärger som innehåller TBT på alla svenska fartyg, oavsett storlek och trafik. Förbudet gäller alla fartyg, det vill säga även fritidsbåtar. Det är inte bara förbjudet att applicera bottenfärger som innehåller TBT, utan det får inte alls förekomma på skroven. Även om färgen som innehöll TBT målades på innan förbudet kom, finns det krav sedan 2008 på att den måste avlägsnas eller inneslutas med en speciell spärrbeläggning eller

täckfärg som förhindrar läckage. I nuläget är det dock oklart om de spärrfärger som finns för fritidsbåtar verkligen är effektiva mot TBT-läckage.

Förbudet framgår av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 782/2003 av den 14 april 2003 om förbud mot tennorganiska föreningar på fartyg, den så kallade AFS-förordningen. Förordningen har sin grund i den internationella konventionen om påväxthindrande system (antifoulingssystem).

Så här står det i AFS-förordningen:

”Från och med den 1 januari 2008 får de fartyg som avses i artikel 3.1 antingen inte ha några tennorganiska föreningar som fungerar som biocider i antifoulingssystem på sina skrov, yttre delar eller utsidor, eller så måste de vara täckta med en beläggning som utgör en spärr för sådana föreningar som läcker ut från det förbjudna antifouling-systemet.”

AFS-förordningen gäller i Sverige och kompletteras även av ett antal bestämmelser i förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg (FÅFF):

Det är förbjudet att använda svenska fartyg som inte uppfyller föreskrifter som följer av AFS-förordningen om förbud mot tennorganiska föreningar på fartyg (4 kap. 9 §).

Det finns hänvisningar till AFS-förordningen angående besiktning och certifiering (4 kap. 10 §).

Transportstyrelsen

- utfärdar certifikat (4 kap. 11 §)
- meddelar föreskrifter för tillämpningen (4 kap. 12 §)
- utövar tillsyn, förutom över statsfartyg (6 kap. 1 §)
- får begära att annan stat besiktigar/utfärdar intyg (6 kap. 16 §)
- ska förbjuda fartyg att anlöpa svensk hamn om fartyget inte uppfyller de krav som gäller enligt AFS-förordningen (7 kap. 8 §).

ÅTGÄRDER MOT TBT

Om båtbottnfärg som kan innehålla TBT ska avlägsnas från skrovet, till exempel genom blästring, är det viktigt att det görs fackmannamässigt och med rätt skyddsutrustning för att skydda både hälsan och miljön.

Det kan även finnas möjlighet att söka bidrag för åtgärder som bidrar till att uppnå miljökvalitetsmålen och miljökvalitetsnormerna för vatten, så kallade LOVA-bidrag. De ska utgöra stöd för lokala vattenvårdsprojekt och har funnits sedan 2010. Mer information finns på Havs- och vattenmyndighetens webbplats:

www.havochvatten.se

Tillsyn – vem gör vad?

Vad är kommunens uppgift?

Det är kommunen som är ansvarig tillsynsmyndighet för användandet och hanteringen av båtottenfärger. Om man använder en sådan färg i strid mot villkoren i beslutet om godkännande, som finns att läsa i bekämpningsmedelsregistret hos

Kemikalieinspektionen, begår man ett miljöbrott som kan få rättsliga påföljder. Att använda kemikalier som inte är godkända av Kemikalieinspektionen är förbjudet enligt miljöbalken.

I 14 kap. 4 § står följande:

”Ett kemiskt eller biologiskt bekämpningsmedel får inte föras in till Sverige från ett land utanför Europeiska unionen eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, släppas ut på marknaden eller användas utan att medlet är godkänt enligt 10 § av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Lag (2008:240).”

En överträdelse av förbudet är straffsanktionerad – det framgår av 29 kap. miljöbalken. Det skulle sannolikt handla om åtalpunkten miljöbrott (1 §) eller möjligen olovlig kemikaliehantering (3 §). Genom att anmäla till tillsynsmyndigheten aktiveras myndighetens skyldighet att

utreda och ingripa. Tillsynsmyndigheten i sin tur har även skyldighet att anmäla till åklagare eller polis misstänkta brott mot miljöbalkens bestämmelser.

Om en hamnansvarig eller liknande misstänker att giftig båtottenfärg används, är det den kommunala miljönämnden som ska kontaktas i första hand. Det är de som har tillsynsansvaret när det gäller användande av kemiska produkter, vilket framgår av 2 kap. 31 § miljötillsynsförordningen (2011:13), se nedan, p.4.

Hamnarna har ansvar för egenkontroll

Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön fortlöpande ska

- planera och kontrollera verksamheten (dit hamnverksamhet räknas) för att motverka eller förebygga sådana verkningar
- hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön genom egna undersökningar eller på något annat sätt

- lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder till tillsynsmyndigheten, om tillsynsmyndigheten begär det.

Dessa skyldigheter framgår av 26 kap. 19 § miljöbalken. Det är kommunen som är ansvarig tillsynsmyndighet och som alltså avgör om en viss hamn ska lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder.

I 2 kap. 31 § miljötillsynsförordningen står följande:

"Den kommunala nämnden har, utöver det som följer av 26 kap. 3 § tredje stycket miljöbalken, ansvar för tillsynen i fråga om

1. tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken, som inte särskilt anges i miljöprövningsförordningen (2013:251) eller bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd,
2. vattentäkter som omfattas av tillståndsplikt som kommunen har föreskrivit enligt 9 kap. 10 § miljöbalken,
3. föroreningsskador som inte omfattas av länsstyrelsens ansvar enligt 29 § första stycket 3,

4. andra miljöskador enligt 10 kap. 1 § miljöbalken, om skadorna har orsakats av en verksamhet eller åtgärd som den kommunala nämnden har tillsynsansvaret för,
5. hantering av kemiska produkter, biotekniska organismer och varor i andra verksamheter än miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken, utom den tillsyn som Kemikalieinspektionen utövar över primärleverantörers utsläppande på marknaden enligt 21 § första stycket, och
6. utrustning i motorfordon, flyg och tåg som innehåller kontrollerade ämnen enligt förordning (EG) nr 842/2006 eller förordning (EG) nr 1005/2009. Förordning (2014:430)."

Vad gör Transportstyrelsen?

Vi på Transportstyrelsen ansvarar för tillsynen över efterlevnaden av AFS-förordningen, enligt 6 kap. 1 § förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg (LÅFF). Som tillsynsmyndighet ska vi vidta åtgärder om förbudet mot TBT på båtskrov överträds.

Hur går tillsynen till?

Fritidsbåtar omfattas inte av någon skyldighet att ha certifikat eller försäkring som visar att man uppfyller AFS-förordningens krav. Därför kan tillsynen över fritidsbåtarna i stället inbegripa fysisk inspektion av båten, då vi testar om TBT förekommer på skrovet.

Vad blir påföljderna vid överträdelse?

Ett fartyg får inte användas i strid med AFS-förordningen och en överträdelse

av förbudet mot TBT på båtskrov kan leda till såväl tillsynsåtgärder som straffrättsliga åtgärder. Vi kan besluta om nyttjandeförbud i ett enskilt fall, när fartyg används i strid mot förbudet mot förekomst av TBT på båtskrov, eller förelägga att bristen ska avhjälpas. Vi har även en skyldighet att skyndsamt anmäla till polis eller åklagare om vi kan misstänka att det är fråga om en brottslig överträdelse, enligt 6 kap. 11 § LÅFF.

Straffet för befälhavare som uppsåtligt eller av oaktsamhet använder ett fartyg i strid mot förbudet, eller för redare eller ägare som inte gjort vad som skäligen kunnat fordras för att undvika att förbudet överträds, är böter eller fängelse i högst sex månader, enligt 10 kap. 4 § 2 och 6 § 2 LÅFF.

Vad gör Kemikalieinspektionen?

Kemikalieinspektionen är den tillsynsmyndighet som ska bevaka att företagens och samhällets kemikaliekontroll sköts på ett bra sätt.

Kemikalieinspektionen

- utvecklar lagstiftning och andra styrmedel i Sverige, inom EU och genom internationellt samarbete
- hanterar reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel och ämnen i varor
- prövar ansökningar om tillstånd att få sälja och använda båtbottnfärger och andra bekämpningsmedel innan de får användas
- utövar tillsyn över importörer och tillverkare av kemiska produkter, bekämpningsmedel och varor samt gör inspektioner
- har en giftfri miljö som miljö kvalitetsmål.

Fyra snabba tips

Använd inte bekämpningsmedel i onödan

Använd i första hand mekaniska metoder mot påväxten. Mer information om dessa alternativ finns på www.batmiljo.se. Om du måste måla, följ instruktionen på färgburken för korrekt mängd färg. Och fundera på om färgen verkligen behöver målas på varje år.

Använd godkända medel med rätt användningsområde

Om du väljer att måla båten, så använd godkänd färg för det område du tänker använda båten i. De färger som är godkända av Kemikalieinspektionen har ett registreringsnummer och uppgift om vilken behörighetsklass färgen tillhör. Färger i klass 3 får användas av alla. På etiketten finns också viktig information om var och hur du ska använda medlet.

Var försiktig när du målar eller tar bort färg

Båtbottenfärger kan innehålla hälsofarliga ämnen. Kemiskt verkande färger innehåller ett eller flera aktiva ämnen (till exempel koppar). Dessutom kan andra metaller, organiska lösningsmedel och allergiframkallande ämnen finnas i produkterna, och det gäller även fysikaliskt verkande färger. Täckande klädsel, handskar och ett enkelt munskydd kan skydda mot exponering och inandning av färg och slipdamm. Samla upp slipdamm och färgrester och lämna till närmaste miljöstation tillsammans med förpackningen.

Var extra försiktig vid köp på internet eller utomlands

Om du köper båtbottenfärg på internet, har du alltid rätt att få all information om produkten innan du genomför köpet. Tänk på att andra länder kan ha andra regler, men att medel som ska användas i Sverige måste följa svenska regler.

**TRANSPORT
STYRELSEN**

www.transportstyrelsen.se
telefon 0771-503 503